

* आर्थिक घडामोडी

Megha Satras

(Dy. Director of Industries 2024)

➤ **राष्ट्रीय सहकार धोरण 2025 (National Cooperative Policy 2025)**

- घोषणा: 24 जुलै 2025 रोजी जाहीर. Amit Shah (केंद्रीय गृह व सहकार मंत्री).
- मसुदा तयार करणारी समिती अध्यक्ष – Suresh Prabhu
- स्वातंत्र्यानंतरचे दुसरे राष्ट्रीय सहकार धोरण.
- **पहिले राष्ट्रीय सहकार धोरण – 2002.**

➤ **मुख्य उद्दिष्टे:**

- **50 कोटी** लोकांना सहकार क्षेत्राशी जोडणे.
- 2047 पर्यंत विकसित भारत घडवण्यासाठी सहकार क्षेत्राचा वापर.
- प्रत्येक गावात किमान एक सहकारी संस्था स्थापन करणे.
- 2026 पर्यंत **2 लाख प्राथमिक कृषी पतसंस्था (PACS)** स्थापन करणे.

➤ **धोरणाची अंमलबजावणी करण्यासाठी 6 प्रमुख स्तंभ (Pillars) निश्चित:**

- 1) पाया मजबूत करणे (Strengthening the foundation)
- 2) कार्यक्षमता व चैतन्य वाढवणे
- 3) भविष्यासाठी सक्षम सहकारी संस्था तयार करणे
- 4) सर्वसमावेशकता व व्याप्ती वाढवणे
- 5) नवीन क्षेत्रांमध्ये सहकाराचा विस्तार
- 6) युवा पिढीला सहकार विकासासाठी तयार करणे

➤ सहकार क्षेत्राशी संबंधित महत्त्वाचे मुद्दे:

- आंतरराष्ट्रीय सहकार वर्ष – **2025**
- सहकार मंत्रालयाची स्थापना – **2021**
- भारताचे पहिले सहकार मंत्री – Amit Shah
- मंत्रालयाचे विजन – “सहकार से समृद्धी”
- भारतातील पहिले राष्ट्रीय सहकार विद्यापीठ: Tribhuvan Sahkari University, आनंद (गुजरात)
- भारतातील पहिला सहकार कायदा – **1904**, शिफारस – Edward Law Committee
- घटनात्मक तरतुदी :
- सहकार हा **राज्य सूचीतील** विषय.
- घटनात्मक दर्जा – **97th Constitutional Amendment of India (2011)**

➤ भारत-यूके मुक्त व्यापार करार :

भारत आणि युनायटेड किंगडममधील मुक्त व्यापार करारावर 24 जुलै 2025 रोजी वाणिज्य मंत्री पियुष गोयल आणि ब्रिटनचे वाणिज्य मंत्री जोनाथन रेनॉल्ड यांनी स्वाक्षरी केली. भारताचा हा **16 वा** मुक्त व्यापार करार आहे.

कराराचे नाव **व्यापक आर्थिक व्यापार करार (Comprehensive Economic Trade Agreement)** या करारामुळे द्विपक्षीय व्यापार दरवर्षी सुमारे 34 अब्ज डॉलरने वाढण्याची अपेक्षा आहे.

➤ भारताने मुक्त व्यापार करार (FTA) केलेले देश / गट:

1) द्विपक्षीय FTA (Bilateral Agreements):

Sri Lanka, Bhutan, Thailand, Singapore, Malaysia, South Korea
Japan, Australia, United Arab Emirates, Mauritius, United Kingdom

2) प्रादेशिक / गट करार (Regional Agreements):

Association of Southeast Asian Nations (ASEAN)

European Free Trade Association (EFTA)

➤ महाराष्ट्राची अर्थव्यवस्था : \$1 ट्रिलियनकडे वाटचाल:

आंतरराष्ट्रीय वित्तीय संस्था Morgan Stanley च्या अहवालानुसार 2030 पर्यंत महाराष्ट्राचे GDP सुमारे 1 ट्रिलियन डॉलर (1 लाख कोटी डॉलर) होण्याची शक्यता.

➤ महाराष्ट्राच्या अर्थव्यवस्थेबाबत :

- महाराष्ट्राचा सध्याचा **GDP सुमारे 536 अब्ज डॉलर**. भारतीय राज्यांमध्ये सर्वाधिक GDP असलेले राज्य.
- अर्थव्यवस्थेच्या आकारानुसार महाराष्ट्र **जगातील सुमारे 28 व्या क्रमांकाची अर्थव्यवस्था** मानली जाते.
- राज्याचा GDP Singapore च्या GDP इतका जवळपास आहे.
- आर्थिक वर्ष 2024-25 मध्ये भारतातील एकूण FDI पैकी 39.2% हिस्सा महाराष्ट्राकडे. त्यामुळे **थेट परकीय गुंतवणुकीत महाराष्ट्र आघाडीवर**.

➤ क्षेत्रनिहाय GDP मधील वाटा:

क्षेत्र	टक्केवारी
सेवा क्षेत्र	64.3 %
उद्योग क्षेत्र	22.5 %
कृषी क्षेत्र	13.2 %

➤ बल्गेरियाने युरो चलन स्वीकारण्याचा निर्णय:

जुलै 2025 मध्ये European Union ने Bulgaria ला 1 जानेवारी 2026 पासून युरो चलन स्वीकारण्यास मंजूरी दिली. त्यामुळे बल्गेरिया **युरोजोनचा 21 वा सदस्य** ठरणार आहे. यापूर्वी देशाचे चलन Bulgarian lev होते.

➤ युरोजोन (Eurozone):

- युरो चलन स्वीकारलेल्या EU देशांचा गट म्हणजे Eurozone.
- सध्या **21 सदस्य** देश.
- **Croatia** हा EU मधील 20 वा देश होता ज्याने 1 जानेवारी 2023 रोजी युरो स्वीकारले.
- 1 जानेवारी 2002 रोजी पहिली युरो नोटा आणि नाणी चलनात आणली गेली.
- युरो हे United States dollar नंतर जगातील दुसरे सर्वाधिक व्यापार होणारे चलन आहे

➤ भारतातील थेट परकीय गुंतवणूक (FDI) 2024–25

स्रोत: Department for Promotion of Industry and Internal Trade (DPIIT)

➤ एकूण FDI प्रवाह:

आर्थिक वर्ष	FDI प्रवाह
2024–25	81.04 अब्ज डॉलर
2023–24	71.28 अब्ज डॉलर

एका वर्षात सुमारे 14% वाढ.

➤ राज्यनिहाय सर्वाधिक FDI प्राप्त:

क्रमांक	राज्य	FDI (अब्जडॉलर) टक्केवारी
1	Maharashtra	19.631%
2	Karnataka	6.620%
3	Delhi	6.012%
4	Gujarat	5.711%
5	Tamil Nadu	3.117%

➤ क्षेत्र निहाय FDI प्रवाह:

क्रमांक	क्षेत्र	वाटा
1	सेवा क्षेत्र	19%
2	संगणक सॉफ्टवेअर व हार्डवेअर	16%
3	व्यापार	8%

➤ सर्वाधिक गुंतवणूक करणारे देश

क्रमांक	देश	वाटा
1	Singapore	30%
2	Mauritius	17%
3	United States	11%

➤ रेपो दरामध्ये कपात –

Reserve Bank of India च्या चलनविषयक धोरण समिती (MPC) ने 6 जून 2025 रोजी रेपो दरात 50 बेसिस पॉइंट्सची कपात केली. त्यामुळे रेपो दर 5.50% झाला.

➤ उद्देश: महागाई 4% च्या आसपास नियंत्रित राहिल्याने आर्थिक वाढ (Economic Growth) वाढवण्यासाठी कर्ज स्वस्त करणे.

➤ RBI चे प्रमुख धोरणात्मक दर:

दर	टक्केवारी
रेपो दर	5.50 %
रिव्हर्स रेपो दर	3.35 %
स्थायी ठेव सुविधा (SDF)	5.75 %
सीमांत स्थायी सुविधा (MSF)	5.75 %
बँक दर	5.75 %
रोख राखीव प्रमाण (CRR)	3 %
वैधानिक तरलता प्रमाण (SLR)	18 %

➤ **रेपो दर (Repo Rate / Repurchase Rate):**

Reserve Bank of India सरकारी रोख्यांच्या बदल्यात व्यावसायिक बँकांना अल्पकालीन कर्ज ज्या दराने देते, त्या दराला रेपो दर म्हणतात.

- RBI अर्थव्यवस्थेतील चलनविषयक नियंत्रणासाठी रेपो दराचा वापर करते:
- तरलता (Liquidity) नियंत्रण
- चलनवाढ (Inflation) नियंत्रण
- आर्थिक वाढ (Economic Growth) प्रोत्साहन
- रेपो दर कमी → कर्ज स्वस्त → गुंतवणूक व खर्च वाढ → आर्थिक वाढ

➤ भारत – जगातील चौथी सर्वात मोठी अर्थव्यवस्था

घोषणा: NITI Aayog च्या दहाव्या प्रशासकीय परिषद बैठकीनंतर NITI Aayog चे CEO B. V. R. Subrahmanyam यांनी माहिती दिली की भारताने Japan ला मागे टाकून जगातील चौथी सर्वात मोठी अर्थव्यवस्था बनली आहे.

➤ 2025 मधील जगातील प्रमुख अर्थव्यवस्था (Nominal GDP):

क्रमांक	देश	GDP (ट्रिलियन डॉलर)
1	United States	302
2	China	193
3	Germany	4.7
4	India	4.187
5	Japan	4.186
6	United Kingdom	3.83
7	France	3.2

➤ न्यू डेव्हलपमेंट बँक (NDB) नवीन सदस्य

मे 2025 मध्ये Algeria हा New Development Bank चा नवीन सदस्य बनला. 5 जुलै 2025 रोजी Colombia आणि Uzbekistan देखील अधिकृतपणे NDB मध्ये सामील झाले. त्यामुळे NDB ची एकूण सदस्य संख्या 13 झाली.

➤ NDB बदल :

- स्थापना : जुलै 2014
- स्थापना निर्णय: BRICS शिखर परिषद, Fortaleza, Brazil
- मुख्यालय: Shanghai, China
- आधीचे नाव : BRICS Development Bank
- सध्याच्या अध्यक्ष : **Dilma Rousseff (ब्राझील)**
- उद्दिष्ट: उदयन्मुख अर्थव्यवस्था आणि विकसनशील देशांमध्ये पायाभूत सुविधा (Infrastructure), शाश्वत विकास (Sustainable Development) यासाठी निधी उपलब्ध करून देणे.

➤ **NDB चे सदस्य देश (13):**

- मूल BRICS सदस्य: Brazil, Russia, India, China, South Africa
- नवीन सदस्य: 6. Bangladesh 7. Egypt 8. United Arab Emirates 9. Uruguay 10. Algeria 11. Colombia 12. Uzbekistan 13. Indonesia

➤ **GST संकलनात महाराष्ट्र अव्वल (2024-25):**

एकूण GST संकलनआर्थिक वर्ष 2024-25 मध्ये भारतातील एकूण GST संकलन 16.75 लाख कोटी रुपये इतके झाले.आकडेवारी: GST Council

सर्वाधिक GST संकलन करणारी राज्ये

क्रमांक	राज्य	GST संकलन (कोटी रुपये)
1	Maharashtra	3,18,497
2	Karnataka	1,43,023
3	Gujarat	1,74,938
4	Tamil Nadu	1,12,456
5	Uttar Pradesh	1,05,799

त्यामुळे महाराष्ट्र हे देशातील सर्वाधिक GST संकलन करणारे राज्य ठरले

➤ मलेशियाकडून सर्वाधिक मोठा पाम तेल निर्यात :

- भारत मलेशियाच्या पाम तेल बियाणांचा सर्वात मोठा आयातदार देश ठरला आहे.
- जगातील नव्वद टक्के पाम तेल वृक्ष मलेशिया आणि इंडोनेशियामध्ये आहे.
- पाम तेलाचा सर्वाधिक आयातदार भारत
- पाम तेलाचे सर्वाधिक उत्पादन **आंध्र प्रदेश**
- भारत एकूण तेल आयातीपैकी **56% पाम तेलाची आयात** करतो

➤ त्रिनिदाद आणि टोबॅगोमध्ये UPI सेवा सुरू:

Trinidad and Tobago हा भारतीय पर्यटकांसाठी UPI सेवा सुरू करणारा पहिला कॅरेबियन देश ठरला आहे. तसेच तो UPI स्वीकारणारा जगातील 8 वा देश बनला आहे

